

Зміст

Перелік умовних позначень/скорочень.....	3
Вступ	4
Розділ 1. Джерела та історіографія.....	7
1.1. Критика джерел.....	7
1.2. Історіографія.....	12
1.3. Проблема датування гунських старожитностей.....	13
Розділ 2. Предмети побуту.....	19
2.1. Скляний посуд.....	19
2.2. Котли.....	3
2.3. Глиняний посуд.....	30
Розділ 3. Предмети озброєння та спорядження коня.....	33
3.1. Озброєння та військове спорядження.....	33
3.1.1 Наступальне озброєння.....	33
3.1.2. Обладунок.....	41
3.2. Кінське спорядження.....	44
Розділ 4. Ювелірні прикраси та дзеркала.....	53
4.1. Ювелірні прикраси.....	53
4.2. Дзеркала.....	69
Розділ 5. Нарис воєнно-політичної історії ранньосередньовічних кочовиків.....	74
Висновки.....	86
Список джерел та літератури.....	89

Перелік умовних позначень/скорочень

КСИА – краткие сообщения института археологии.

ПАВ – Петербургский археологический вестник

СА – Советская археология.

ЗВОРАО – Записки Восточного отделения Российского археологического общества.

Вступ

Актуальність цієї теми пов'язана з тим, що тема стосується подій та історичних процесів, котрі мали місце в період «Епохи великого переселення народів». Це один із суперечливих періодів в історії Європи. Його можна назвати певною межею, що розділяє пізню античність та розвинене середньовіччя. Як початкова стадія середньовіччя, вона мала ключовий вплив на розвиток всіх культурних і політичних процесів донного періоду.

На протязі цього часу відбувалася масштабна взаємодія культур Європи і, степової культур, що прийшла з глибин азійського степу.. Римська Імперія, Візантійська Імперія і варварських племен та королівства раннього середньовіччя Європи в особі степових переселенців зустрілися не тільки людьми, які виглядають і як вони думають і воюють теж по-іншому. Гунські, а потім болгарські і аварські, орди були далеко не першими загонами бойової кавалерією в Європі, але можна з точністю сказати, по-справжньому перевага воїна на коні перед пішим європейські народи змогли оцінити тільки після гунських військових кампаній в Європі. Разом з новою тактикою гуни принесли в європейські землі також своєрідний комплекс наступального озброєння та обладунків. Розкриття моєї теми тема має простежити як гунської компонент вплинув тактичні особливості європейського військового справи в середньовіччі і наступних часових епох.

Суспільна актуальність, як вже було сказано вище ранне середньовіччя є періодом культурного контакту чи вірніше скати конфлікт двох систем культурних цінностей заходу і сходу, степового, а все ж таки сходу. Так, як цей контакт відбувався на території. Європи то і процеси і явища, що супроводжували його, вплинув на історичні особливості цього регіону. Не без іронії можна відзначити, що цей конфлікт виявився живучішим ніж декілька поколінь учасників, розгораючись з різною інтенсивністю у різній час та з перемінною вдачею для його сторін. Судячи потому, що у системі сучасних

міжнародних відносин проблема збройних конфліктів, з причинених культурними розбіжностями, є однією з найважливіших та найбільш актуальних питань пов'язаних з цим конфлікт культур, має актуальне значення і тепер. Також я впевнений що розкриття моя тема може посприяти популяризації розповсюдження ідей та принципів як окремих історичних наук: античної і середньовічної історії, історії давнього сходу, археології і історії військової справи, так і історії загалом.

Метою дослідження є вивчення матеріальної культури східноєвропейських номадів раннього середньовіччя та виявлення взаємовпливів з матеріальними культурами кочових народів та осілих народів Європи.

Щоб досягти поставленої мети потрібно вирішити ряд завдань:

- проаналізувати джерела пізньоантичного та ранньосередньовічного періоду та історіографію на наявність інформації про предмети матеріальної культури;
- проаналізувати археологічні джерела;
- описати та класифікувати матеріальну культуру тюркомовних номадів, систематизувати отримані дані;
- виявити взаємозв'язок та взаємовплив з матеріальними культурами кочових народів, осілими народами Європи

Об'єктом мого дослідження є матеріальна культура ранньосередньовічних номадів Східної Європи.

Предметом дослідження є предмети матеріальної культури тюркомовних кочовиків народів раннього середньовіччя.

Перш ніж визначити хронологічні рамки моєї кваліфікаційної роботи слід заважити, що дипломна робота досліджує матеріальну культуру в той час, коли перші степові номади співіснували з осілими народами Європи. Перші згадки про гунів у пізніх античних джерелах відносяться до 70-х років IV століття. Коли спочатку гуни виграли битву з Аварами, а потім у 376 знищили готське

королівство Германаріха. Відповідно, період другої половини IV століття є нижньою хронологічною межею, а період кінця IX століття – верхньою.

Географічні рамки визначаються територією євразійського степового коридору від Волги на сході і до Тиської низовини на заході

У роботі були використані загальні методи найважливішими з яких є історичний та логічний. Та спеціально-історичні методи, зокрема, історично-генетичний, історично-типологічний, історично-системний, метод зовнішньої та внутрішньої критики джерела.

За структурою дипломна робота складається з вступу, трьох розділів, та висновків.

Першому розділ пересвячений історіографії та характеристиці джерел які, пов'язані з питання нормандської матеріальної культури.

У другому описується матеріальна культура цих народів.

Третій розповідає про політичну історію номад, тактику і стратегію ведення бою.

Було використано 7 писемних джерел та одинець літератури 28.

ВИСНОВКИ

С початку 70-х років IV століття на території Європи з'явилися перші гуни. В перших повідомлень, що принесли готські біженці, говорилося про неймовірну лютість і силу степових завойовників. Належність до іншої культури, незнайомій та погано знайомій до того часу у Східній та Західній Римській Імперії, Сасанідській Персії та на території варварських племен, що проживали від Волги до Дунаю, зіграла злий жарт з гунами. Незвичний зовнішній вигляд, «екзотичні» особливості побуту, нові види зброї, видів кухонного приладдя та типи прикрас – інша духовна та матеріальна культура в цілому, яка була невідома «цивілізованому» Європейському світі давало привід відноситися до цих номадів якщо не з зневагою і прямою огидою, то з первісним демонічним страхом.

Так як гуни не мали своїх письменників-істориків які могли б у позитивному світлі відобразити військово-політичні події, котрі супроводжували їхнє нашествя в Європу, а готські візантійські, і римські, франкські джерела більшою мірою були зацікавлені у викривленні об'єктивної інформації, або не мали доступу до неї. Виняток становлять лише кілька джерел, яких для реконструкції та опису комплексу озброєння, особливостей побуту і традицій явно було не достатньо. Інформації у відомих письмових джерелах виявилось недостатньо для того щоб відтворити повну та достовірну картину відносно матеріальної культури. Ці дані можна використовувати як додаткові для опису військового спорядження тактики, деяких аспектів побуту і традицій.

З археологічними джерелами, теж виникли труднощі. За звичай східні номади тісно взаємодіяли із місцевими народами, брали активну участь політичній, військовій та економічній частинах життя. Це співіснування двох культурних масивів створює труднощі при ідентифікації та датуванні комплексів матеріальної культури.

Незважаючи на певні труднощі, що виникли при вивченні матеріальної культури, можна виділити головні її складові у різних сферах.

Для комплексу озброєння, в наступальному озброєнні, це складнозібраній композитний лук, однолезовий або дволезовий меч, рідше спис, і така специфічна зброя як аркан (ласо). Обладунки хоча і були представлені в окремих знахідках та поховальному матеріалі і письмових джерелах, але використання їх не мало масового характеру в гунського війську. Більшість воїнів воліли до легких шкіряних обладунків не тільки за їх дешевизну, а й через особливості тактики і стратегії гунів. Особливий інтерес представляє комплекс кінського спорядження. Подібний набір бляшок вуздечного набору гунів до їхнього нашестя, не зустрічається на території Європи. При відсутності стремен кочовики використовували, для надійної стійкої фіксації вершника, сідла певної конструкцією, яка отримала назву жорстке, а у VII столітті з приходом аварів, до європейського комплексу вершника долучилися й стремена які за досить короткий період часу завоювали довіру серед кочовиків.

Серед прикрас слід визначити особливий поліхромний стиль у ч кому вони виконані, дуже багато спорі викликає питання: могла кочова культура створити подібні витвори мистецтва чи вона лише є причиною їх розповсюдження. Можна стежкувати лише те, що їх поява в Європі пов'язана та розповсюдження з діяльністю номад.

Слід також зауважити, що ранньосередньовічні кочовики внесли в європейську військову справу, під час своїх набігів, не лише використання в інвентарі воїна деяких предметів з озброєння. Гуни дали поштовх, який в майбутньому змінить традицію ведення війни в цілому. Їхні стрімкі набіги в Центральну Європу показав важливість і незамінність кінноти. Тактика засідок і симулятивного відступу змусили військових стратегів, які мали справу переважно з піхотою, а кінноту використовували як допоміжні війська, коригуватися свою тактику, переймати деякі «варварські» прийоми ведення

бойових дій. Цей процес військово-культурного взаємобміну посилював ще й той факт, що гунські найманці дуже часто служили в римських військах.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

ДЖЕРЕЛА

1. Аммиан Марцеллин. Римская история [Электронный ресурс] / переклад з лат., Ю. Кулаковский. - Режим доступу: http://krotov.info/acts/04/2/ammian_00.htm (16.02.2016)
2. Иордан. О происхождении и деяниях гетов / переклад з лат. Е. Ч. Скржинской – СПб. : Алетейя1997. – 67с.
3. Клавдиан. Против Руфина /преклад з лат.М. Гаспарова// Поздняя латинская поэзия /Пер. с лат.; Состав. і вступ. статья М. Гаспарова. – М. : Художественная литература. 1982. – С.215– 241.
4. Олимпиодор Фивянин // Византийские историки: Дексипп, Эвнапий, Олимпиодор, Малх, Петр Патриций, Менандр, Кандид, Ноннос и Феофан Византиец [Электронный ресурс]/ переклад с гр. С. Дестунисом, Примечания – Г. Дестуниса. – Режим доступу: http://www.krotov.info/acts/05/marsel/ist_viz_03.htm. (20.02.2016)
5. Сказания Приска Панийског [Электронный ресурс]– Режим доступу: <http://www.vostlit.info/Texts/rus/Prisc/text22.phtml>. (16.02.2016)
6. Эвнапий Сардиец // Византийские историки: Дексипп, Эвнапий, Олимпиодор, Малх, Петр Патриций, Менандр, Кандид, Ноннос и Феофан Византиец [Электронный ресурс] / перекла с гр. С. Дестунисом, Примечания – Г. Дестуниса.– Режим доступу: http://www.krotov.info/acts/05/marsel/ist_viz_02.htm. (20.02.2016)
7. Церковная история Эрмия Созомена Саламинского [Электронный ресурс] – Режими доступн: http://www.krotov.info/acts/05/2/sozomen_00.htm (16.02.2016)

ЛИТЕРАТУРА

8. Абрамова М. Центральный Кавказ в сарматскую эпоху / М. О. Абрамова // Стспи европейской части СССР в скифо-сарматское время. – М. : Наука, 1989 – С. 228-168 -
9. Амброз А. К. Восточноевропейские и среднеазиатские степи V – первой половины VIII вв. / А. К. Амброз // Степи Евразии в эпоху Средневековья.– М. : Институт археологии АН СССР, Наука ,1981. – С. 10 –23
10. Амброз. А. К. Проблемы раннесредневековой хронологии Восточной Европы. Ч. I [Текст] / А. К Амброз // СА.–1971. - № 2. – С. 96 – 123.
11. Боковенко Н. А. Происхождение котлов «гуннского типа» Восточной Еврпы в свете проблем хунно-гунских связей / Н. А. Боковенко, И. П. Засецкая // ПАВ – 1993. – Вып. 3. – С. 73 – 88.
12. Бернштам А. Н Очерк истории гуннов / А. Н. Бернштам. – Л. : Изд-во ЛГУ, 1951. – 256 с.
13. Боталов С. Г. Гунны и тюрки (историко-археологическая реконструкция) / С. Г. Боталов. – Челябинск : Челябинск. ООО ЦИКР Рифей, 2007. – 307 с.
14. Баталов С.Г. О гуннах европейских и гуннах азиатских. / С.Г. Баталов // Гуннский форум – Челябинск : ЮУрГУ, 2013. – С. 32- 88
15. Виноградов В. Б. К происхождению сарматских зеркал-подвесок Северного Кавказа / В. Б. Виноградов, В. А .Петренко // КСИА – 1977 - № 148. – С. 44 – 50.
16. Горяинов В. А.. Гуннское погребение в пещере Южного Приуралья / В. А Горяинов // СА. – 1980. – № 4. – С. 259 – 2 63
17. Дмитриев А. В. Погребения всадников и боевых коней в могильнике эпохи переселения народов на р. Дюрсо близ Новороссийска / А. В. Дмитриев // СА. – 1979. – № 4. – С. 212 – 229
18. Засецкая И. П. Золотые украшения гуннской эпохи / И. П Засецкая. – СПб. : «Аврора», 1975. – 80 с.

19. Засецкая И. П. Классификация наконечников стрел гуннской эпохи (конец IV–V вв. н. э.) / И. П. Засецкая // История и культура сарматов. – Саратов : Изд-во Саратовского ун-та, 1983. – С.70–83.
20. Засецкая И. П. Культура кочевников южнорусских степей в гуннскую эпоху (конец IV–V вв.) / И. П. Засецкая . – СПб. : Эллипс Лтд., 1994. – 224 с., 48 табл., 30 рис.
21. Засецкая И. П. Погребение у с. Кызыл-Адыр Оренбургской области: к вопросу о гунно-хуннских связях / И. П. Засецкая // Древние памятники культуры на территории СССР. – Л. : 1982. – С. 54 – С. 77.
22. Засецкая И. П. О роли гуннов в формировании культуры южнорусских степей конца IV – V века нашей эры / И. П. Засецкая // Археологический сборник. – Л. : «Аврора». 1977.– № 18 – С . 92-100.
23. Казаков Е.П. Женское погребение со стеклянным кубком второй половины VI века н.э. в низовьях реки Кама / Е.П. Казаков // Гуннский форум. – Челябинск : ЮУрГУ, 2013. С. 180 – 194
24. Казанский М.М. Вождеские погребения гуннского времени с мечами. / М.М Казанский. // Носов Е. Н., Белецкий С. В. Краеугольный камень. Археология, история, искусство, культура России и сопредельных стран. – М : «Ломоносовъ» 2010. С. 307—320
25. Ковалева И. В. 1962. Погребение IV в. у с.. / И. В Ковалева //СА. – 1962. – № 4. – С. 233 – 238.
26. Маенхен-Гельфен О. Мир гуннов. Исследования истории и культуры / Отто Дж. Маенхен-Гельфен, перевод с англ. – Казань : «Слово», 2010. – 528 с.
27. Никоноров В. П. Военное дело европейских гуннов в свете данных греко-латинской письменной традиции / В. П. Никоноров // ЗВОРАО. – СПб. : Петербургское Востоковедение, 2002. – Новая серия. Т. I (XXVI). – С 224 – 324.
28. Никоноров В. П. «Свистящие стрелы» Маодуня и «Марсов меч» Аттилы: Военное дело азиатских хунну и европейских гуннов / В. Никоноров,

Ю. Худяков. – СПб. : Петербургское Востоковедение, 2004; М. : Филоматис, 2004. – 320с.

29. Субботин Л. В. Сарматские древности Днестро-Дунайского междуречья. Курганные могильники Басильевский и Кубей / Л. Субботин, А. Дзиговский – К. : Препр, 1990. – 48 с.

30. Скрипкин А. С. Две бронзовые пряжки из Суловского курганного могильника / А. С. Скрипкина // СА. – 1976. – №3. – С. 325 – 327.

31. Сорокина Н. П.. О стеклянных сосудах с налаями синего стекла из Причерноморья // СА. – 1971. – № 4. – С. 85 – 67.

32. Сорокина Н. П.. Стеклянные сосуды IV—V вв. и хронология Цебельдинских могильников // КСИА. – 1979. – Вып. 158. – С.57 – 67.

33. Тиханова М. А. Новая находка погребения с диадемой в северо-западном Причерноморье / М. А. Тиханова, И. Т. Черняков // СА. – 1970. – №3. – С. 107 – 128.

34. Томпсон Э. Гунны, Грозные воины степей / Э. Томпсон, перевод з англ. Л. А. Игоревского – М. : ЗАО Центрполиграф, 2008. – 256 с. - (Загадки древних цивилизаций).

35. Хазанов А. М. Очерки военного дела сарматов / А. М. Хазанов – М. : Наука, 1971. – 173 с.

36. Хазанов А. М. Генезис сарматских бронзовых зеркал / А. М. Хазанов // СА. – 1963 – №4. – С. 58 – 72.

37. Чарльз О. Военное искусство в средние века / Оман Чарльз перевод з англ. – М. : Центрполиграф, 2011. – 192 с.

38. Heather P. J. Empires and barbarians : migration, development, and the birth / Peter J Heather - Oxford : Oxford University Press, 2010. – 969 с.

Аку